

УДК 338.1

Пуцько Б.М., д.е.н., с.н.с., в.о. професора кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності ЛНУВМ та БТ імені С.З. Гжицького

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сформульовано організаційно-інституційний механізм та схематично інтерпретовано об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки. Узагальнено та систематизовано наявну "науково-програмну творчість" з піднятої проблеми: сформульовано головні фактори глобального середовища та чинники, які можуть визначати стратегію національної економіки України; виділено головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища. На цій основі приведено категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

Ключові слова: *організаційно-інституційний механізм, об'єктно-факторний алгоритм, економічна стратегія українського уряду, головні стратегічні фактори та завдання розвитку, національна економіка.*

Постановка проблеми. Без формування національних пріоритетів та стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки не відбулася б жодна розвинута країна. Ми не знали б таких понять, як "шведська модель економіки", "німецька модель економіки", "індійська модель економіки", "канадська модель економіки", в сучасних умовах ми стикаємося з "китайською моделлю економічного дива" тощо. Будь-яка розвинута економіка, по-перше, має ознаки національного походження; по-друге, за історією успішності або неуспішності тієї чи іншої економіки, є уряди, лідери цих урядів; а, по-третє, розроблені солідні стратегії економічного розвитку для усіх людей даного суспільства. Економічний досвід розвинутих країн дозволяє сформулювати основну формулу економічної успішності при формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки: "сильнорозвинута національна економіка, це сильнокерована країна". Під поняттям "сильнокерована країна" не слід ототожнювати переслідування опонентів або опозиції, обмеження підприємницької ініціативи, згорання соціальних програм в угоду монополістичним колам тощо.

Слід константувати, що проблема моделювання сильнорозвинутої української національної економіки залишається на стадії "добрих намірів добрих людей": не було доброї волі представників влади; не було достатнього економічного інтелекту; не було виважених колективних рішень. Наше урядування зводиться до "політикування", а де економічний розвиток? Тому над цією проблемою слід працювати усьому чесному науковому світові України під керівництвом уряду України, який слід налаштувати на інтелект і прогресивні економічні зміни.

Аналіз останніх досліджень. Творення стратегії розвитку України українськими урядами досі не мало позитивних наслідків. Її творення сучасним урядом теж набуває дещо комічних або несистемних ознак, якщо познайомитися

лише з назвами інституцій або програм розвитку: створення "Національної Стратегічної Асамблеї"; "Національна стратегічна надія"; "Хай живе прорив!"; "Україна-2015: Національна стратегія розвитку. Економіка"; "Стратегія від Українського форуму" тощо [1-2]. Сумбурність і хаотичність цих заходів завчасно прогнозує їх нереалістичність і недієздатність, навіть якщо який-небудь параграф цих заходів буде реалізовано "на замовлення" певних осіб або груп, то це очевидно не стосуватиметься суспільства у цілому.

Основні стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в глобальному середовищі повинні вибудовуватися за двома напрямками: стратегічний орієнтир №1 - створення інститутів економіки знань; стратегічний орієнтир №2 - перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Що стосується стратегічного орієнтиру №1 - створення інститутів економіки знань, то автор ще у 2002 році сформулював ідею організації "Міжнародного інституту суспільства і економіки довкілля", в рамках якого можна вирішувати означені проблеми. Теоретичне обґрунтування стратегічного орієнтиру №2 - переходу від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку відповідно можна було б здійснити у запропонованому інституті економіки знань - "Міжнародному інституті суспільства і економіки довкілля", а його практична реалізація залежить тільки від уряду [3-4].

Мета статті. Сформулювати організаційно-інституційний механізм та відобразити схематично об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки. Узагальнити та систематизувати наявну "науково-програмну творчість" з піднятої проблеми: сформулювати головні фактори глобального середовища та чинники, які можуть визначати стратегію національної економіки України; головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища. На цій основі визначити національні пріоритети: 1) привести категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі; 2) сформулювати економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Економічна стратегія українського уряду має акцентуватися на вирішенні, передусім, ключових проблем:

➤ підтримування передових позицій у наукових дослідженнях і технологіях з ряду пріоритетних напрямів (нанотехнології, ядерна енергетика, авіа-, ракетно- і суднобудування, новітнє матеріалознавство тощо) шляхом створення потужних об'єднань вітчизняних підприємств однієї галузі, а також розвитку виробничої кооперації з відповідними фірмами Євросоюзу, країн СНД та Азійсько-Тихоокеанського регіону;

➤ врахування високої вірогідності нових технологічних проривів, які ґрунтуватимуться на відкриттях 1991–2000-х рр. в біології, медицині, інформатиці, космічних дослідженнях, створенні нових матеріалів і джерел енергії;

➤ входження або утримання/посилення позицій в глобальному обороті високотехнологічної продукції та технологій;

➤ спеціалізація з надання інтелектуальних послуг в галузі фундаментальних і прикладних наукових досліджень і професійної освіти.

Особливостями технологічного розвитку у найближчі десятиліття стануть: по-перше, розвиток технологій, що формуються на стику різних предметних галузей; по-друге, посилення дифузії сучасних високих технологій в середньо - та низькотехнологічні сектори виробничої сфери. Очікується формування нових виробничих технологій, що забезпечують в рамках традиційних галузей суттєву зміну характеру виробничих процесів і властивостей готової продукції. Зростання продуктивності у світі все більше спиратиметься на нагромадження не фізичного, а людського капіталу та підвищення вкладу в економічне зростання "ноосферної економіки" - економіки знань. Об'єктно-факторний та організаційно-інституційний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду може мати наступний вигляд (рис.1).

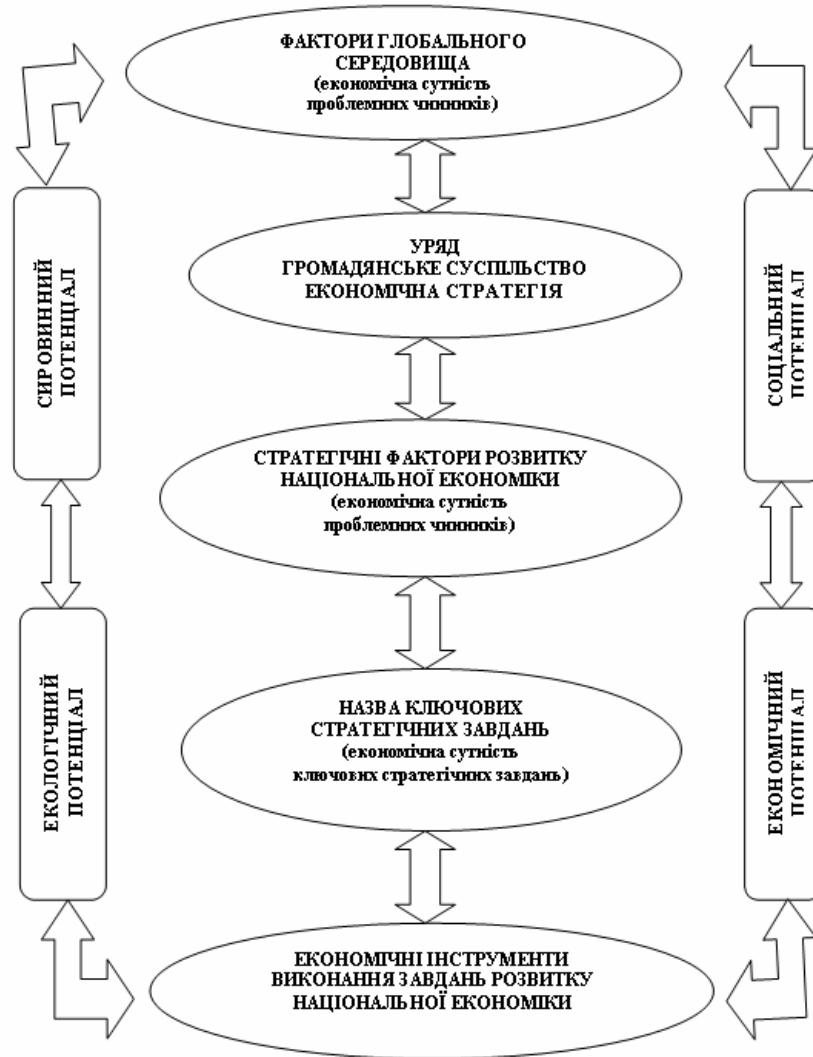

Рис.1. Організаційно-інституційний механізм та об'єктно-факторний алгоритм вибудовування економічної стратегії українського уряду щодо виконання завдань розвитку національної економіки

У період 1970-х–1990-х рр. характерною рисою розвитку світового господарства у цілому було постійне зниження темпів приросту ВВП: з 4,6% у 1960-і рр. цей показник знизився до 3,5% у 1970-і роки, 2,9% – у 1980-і та 2,6% в 1990-і рр. З кінця 1980-х рр. до початку XXI ст. в результаті перемоги Заходу в "холодній війні" спостерігалось економічне, ідеологічне та геополітичне лідерство країн ліберально-демократичного капіталізму. Лідерство супроводжувалося перерозподілом на користь Заходу економічних, фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів, які в масовому порядку перетікали в США і Західну Європу. Ще нижчими були темпи зростання в розвинених державах: у 2006 р. на частку провідних індустріальних країн Заходу ("великої сімки") – припадало 41% світового ВВП, тоді як 50 років тому – 51%, тобто в перспективі лідерство Заходу в геоekonomіці не гарантоване. Донедавна вважалося, що Сполучені Штати приречені на одноосібне лідерство і навіть гегемонію у Світі, але у 2006 р. частка Євросоюзу у світовому ВВП вперше перевищила частку США.

Але "Європейський проект" теж починає давати збої – тормозяться процеси розширення ЄС, навпаки, є тенденції щодо виходу, а то і щодо виключення "зі списку" окремих "кризових" країн. Даються взнаки прогресуюче старіння населення й агресивне небажання численних емігрантів з колишніх колоній асимілюватися в європейському культурному середовищі. Спроби прийняти єдину Конституцію ЄС були заблоковані громадянами Нідерландів і Франції, а намагання виробити єдину зовнішню політику за найменшим спільним знаменником призводять до відносного послаблення об'єднаної Європи. Обмеженість ресурсів для підтримки розвитку в нових країнах-членах ЄС все більше орієнтує їх на використання національних ресурсів розвитку для скорочення свого відставання від країн-лідерів світу.

Сучасні глобалізаційні процеси характеризуються конкуренцією між двома моделями економічного розвитку – ліберально-демократичним капіталізмом традиційного Заходу і авторитарним капіталізмом (флагманами якого завжди виступали азійські "тигри" і "дракони"). З відкриттям ринків Китаю й Індії, країн СНД і арабських країн, пропозиція на ринку робочої сили зросла на 3 млрд. осіб, тобто практично подвоїлася, а це – безпрецедентне зростання. Основою модернізації цих країн залишається індустріалізація: у 2001–2005 рр. темпи зростання промислового виробництва випереджали збільшення обсягу вироблених послуг у Китаї, Індії, Малайзії, Монголії, В'єтнамі, Лаосі, Камбоджі, Таїланді, Туреччині, Ірані, Пакистані, Бангладеш, Узбекистані і Туркменістані.

В сучасному світі спостерігається нове явище - диспропорційність економічного розвитку, яке свідчить про нерівномірність, і, зумовлює кризові потрясіння незалежно від об'єктивних циклів ділової активності. Ця диспропорційність не зводиться до відмінностей у виробництві ВВП на 1 особу між багатими та бідними країнами. Вона викликана глобалізацією міжнародних фінансових потоків, їх спекулятивним обігом й призводить час від часу до фінансових криз в різних регіонах світу. Приведемо основні прогнозовані характерні економічні фактори розвитку світової економіки у найближчі 5-10 років: 1) масштабне використання сучасних технологій в країнах, що розвиваються; 2) перетворення Китаю та Індії на головні локомотиви світового економічного зростання; 3) старіння населення в розвинених країнах на тлі швидкого зростання населення в країнах, що розвиваються; 4) прискорення інновацій, посилення їх впливу на економічний розвиток.

На відміну від нових індустріальних країн, і, країн, що розвиваються, Україна поки що не змогла пробитися на широкий світовий ринок і зайняти на ньому власні надійні ніші з постачання готової, а не сировинної промислової і сільськогосподарської продукції. В Україні домінують заспокійливі погляди на стан державного боргу при цілковитому ігноруванні характеру валових боргових зобов'язань, які погіршують і без того викривлену структуру економіки. Протягом останніх років спостерігається зростання ефективності виробництва на основі підвищення інтенсивності використання енергетичних ресурсів і продуктивності праці; зростання вартості робочої сили випереджає зростання її продуктивності. Зростаюча залежність від зовнішніх факторів стимулює нестабільність і кризи, під тиском яких більшість еліт країни намагається увійти у сферу зовнішнього політичного та економічного впливу.

З 2005 року в Україні почала змінюватися модель економічного і політичного розвитку шляхом послідовної транснаціоналізації на основі імпортного капіталу; інноваційність розвитку в більшості складових залежить від ініціатив вищого менеджменту ТНК, а не політики національних урядів. Зокрема, економічною помилкою був продаж "Криворіжсталі" - унікального національного активу, в обмін на тимчасовий зиск Україна втратила стратегічну економічну позицію, фактично підсиливши іноземну ТНК і потенційно послабивши формування власної ТНК в металургійній сфері. Фінансові дисбаланси породжують нестабільність американського долара, його девальвацію, імпортне засилля іноземних товарів посилюють дефіцит зовнішньої торгівлі, ведуть до некерованої деструкції української гривні та економіки; відбувається перетік виробничої сфери у торгівельну. Свідченням негативного впливу фінансових дисбалансів на українську економіку є підвищення цін на сировину та матеріали: значне зростання цін на природний газ, вугілля, алюміній, вовну і сотні інших продуктів. Під впливом цих та деяких інших обставин збільшуються видатки підприємств на енергоносії, хімічні матеріали та послуги торгівлі.

Проблема інноваційності виробничого фактору одночасно характеризується рядом несприятливих факторів:

1) інноватизація економіки занадто задерегульована, можна нарахувати близько 2000 актів, які яким-небудь чином не сприяють інноваційній активності;

2) господарські структури не мають достатньої економічної мотивації у вирішенні завдань технологічної та структурної модернізації виробництва, формування та освоєння нових товарних ринків;

3) низький інноваційно-технологічний рівень виробництва впливає навіть на таку, здавалося б, успішну галузь, як металургія, продукція якої лише частково покриває потреби внутрішнього ринку;

4) не вдається зупинити тенденцію старіння основних фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва та приховує у собі перманентну загрозу техногенних катастроф;

5) мова має йти про інноваційне позиціонування України в геоekonomіці з тим, щоб в результаті була змінена сама якість участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці.

Для України надмірна лібералізація та відкритість внутрішнього ринку визначаються даними щодо структури ВВП за категоріями кінцевого використання протягом 2000 - 2008 рр. Зокрема, сумарний експорт та імпорт протягом 2000 - 2004 рр. стабільно перевищував 1,0% за переваги питомої ваги

експорту над питомою вагою імпорту. Ці роки можна охарактеризувати, як період реалізації експортоорієнтованої моделі зовнішньоекономічної діяльності, 2005 року це перевищення скоротилось до мінімуму, менше 1%. Скоріше за все, це пов'язано з внесенням значних змін у бік зменшення митних тарифів заради виконання зобов'язань України, взятих у рамках вступу в СОТ, а також зі слабким державним регулюванням, контролем і обліком. З 2006 року спостерігається стабільне перевищення імпорту над експортом, яке 2008 року (рік вступу в СОТ) становило понад 8%, що майже вдвічі більше цього показника за попередній рік.

Аналітична оцінка показує, що відбувся непрогнозований і неконтрольований перехід до імпортозалежної моделі зовнішньоекономічної діяльності. Попри світову фінансово-економічну кризу, за підсумками 2008 року Україна зберегла високі темпи нарощування експорту й імпорту на тлі значного уповільнення темпів зростання ВВП і промислового виробництва. Обсяги експорту товарів 2008 року збільшилися порівняно з 2007-м на 35,9% - до 67,7 млрд. \$ США, а імпорт зріс на 41,1% і сягнув 86 млрд. \$ США. Високі темпи зростання обсягів імпорту та експорту зумовлені, насамперед, сприятливою для українського експорту кон'юнктурою на зовнішніх товарних ринках усередині року, а також значним внутрішнім попитом на імпортні товари споживчого та інвестиційного призначення. Всередині 2008 року (період зростання обсягів зовнішньої торгівлі) порівняно з: першим півріччям 2007 року відбувалося сумарне зростання експорту, приблизно в 1,5 рази, а імпорту - в 1,6 разів. Ймовірно, позитивний вплив членства України в СОТ був би вагомим, якби процес приєднання відбувався за умов активнішого реформування національної економіки на основі структурних перетворень, розвитку, у першу чергу, експортоорієнтованих галузей; розширення виробництва складових елементів товарної структури з урахуванням спеціалізації української економіки; надання більшої уваги системі державного регулювання, контролю і обліку.

В реальному періоді ми бачимо негативний вплив зовнішньоекономічної діяльності на макроекономічні результати через її недостатнє регулювання, а як наслідок - маємо слабу розвиненість економіки України. Подальші наукові дослідження динаміки даних показників будуть показувати про зміну ефективності зовнішньоекономічної діяльності у макроекономічних результатах економіки України. Характерні макроекономічні показники економіки України подаються у табл. 1.

За оцінками уряду України, напередодні вступу, членство в СОТ мало принести відчутні переваги і нові можливості для економіки, особливо для підприємств гірничо-металургійного комплексу та хімічної промисловості. За розрахунками Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати, членство України в СОТ мало стимулювати додатковий приріст ВВП обсягом 1,5-2 млрд. \$ США, за сприятливих обставин - до 4 млрд. \$ США. Крім зростання ВВП, були сподівання на прискорення темпів припливу іноземних інвестицій, щоправда, оцінки відрізнялись у 10 разів: за оцінками Секретаріату Президента України, зростання могло досягти 5 млрд. \$ США щорічно, а за даними Міністерства економіки України - 500 млн. \$ США. Стосовно макроекономічних аспектів лібералізації зовнішньоторговельного режиму України, пов'язаних з вступом у СОТ, досвід країн з перехідною економікою свідчить про низьку ефективність: як надмірної лібералізації торгівлі, так і зловживання адмініструванням і протекціоністськими заходами. Невиправдана лібералізація та відкритість

внутрішнього ринку за умов зростання платоспроможного попиту надає широкі можливості для експансії імпорту, погіршення конкурентних, переважно цінових переваг національного виробника.

Таблиця 1.

Характерні макроекономічні показники економіки України

№ п.п.	Назва показника	Величина та характеристика показника
1.	Рівень споживання населення.	За підсумками 2007 року сягнув рівня 1990 року.
2.	Рівень інвестування.	За 2007 рік не перевищив і 40%.
3.	Зростання заборгованості банківського сектору для обслуговування зовнішнього боргу України.	У 2006 р. було рекордне - на 8 млрд. \$ США.
4.	Зростання заборгованості інших секторів економіки України.	У 2006 р. - на 6,6 млрд. \$ США.
5.	Обсяг валового зовнішнього боргу.	На 1 січня 2007 р. становив 54,5 млрд. \$ США (51,2% ВВП), збільшившись упродовж року на 14,9 млрд. \$ США (37,3%) проти 9 млрд. \$ США (29,3%) у 2005 р.
6.	Структура валового зовнішнього боргу.	72% становлять довгострокові зобов'язання.
7.	Ціни на природний газ.	У 1994–2005 рр. зросли в Росії з 83,25 \$ США за 1000 куб. м до 212 \$ США, у США – з 68,94 до 319,03 \$ США.
8.	Орієнтовна ціна на природний газ для України.	На 2012 рік понад 400 \$ США за 1000 куб. м.
9.	Сумарний експорт та імпорт.	2000 - 2004 рр. - період реалізації експортоорієнтованої моделі; від 2006 року - період реалізації імпортоорієнтованої моделі, 2008 року (рік вступу в СОТ) переважання імпорту становило понад 8%.
10.	ВВП країни.	У 2008 році склав 337 млрд. \$ США,
11.	Чисельність населення.	45700395 (липень 2009 рік) - 28-е місце у світі за чисельністю.
12.	ВВП на душу населення.	У 2008 році 7300 \$ США. Для порівняння – у 1994 році ВНП становив 109,5 млрд. \$ США, або на душу населення – 2200 \$ США.
13.	Державний та гарантований державою борг України.	Станом на 31 серпня 2009 року становив 280 млрд. 510 млн. 565,03 тис. грн., або 35 млрд. 112 млн. 99,73 тис. \$ США, що становить 768 \$ США на одну особу. У вересні 2011 р. – 360,5 млрд. грн. (оптимістичне порогове значення – 370,0 млрд. грн.).
14.	Площа (територія країни).	У 2008 році становила - всього: 603550 кв. км. (за даними 1994 року – 603700 кв. км.).
15.	Приріст прямих іноземних інвестицій (вкладено іноземними інвесторами або збільшення капіталу нерезидентів).	За 2009 рік склав 5,6 млрд. \$ США. В цілому за 2009 рік приріст сукупного обсягу іноземного капіталу, з урахуванням його переоцінки, втрат і курсової різниці склав майже 4,4 млрд. \$ США, що становить 72,6 відсотка рівня відповідного періоду попереднього року.
16.	Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну станом на 1 січня 2010 року.	Склав 40,0 млрд. \$ США, що в розрахунку на одну особу становить 872,6 \$ США, а у розрахунку на 1 кв. км. території – 66,2 тис. \$ США.
17.	Девальвація гривні.	Відносно доларової прив'язки: 1 \$ США – 2 грн.; 1 \$ США – 4 грн.; 1 \$ США – 8 грн.

У 2010 році країну "врятувала" криза, яка суттєво охолодила попит на імпорт та зробила його не вигідним через знецінення гривні. Але де ж уряд? Слаба керованість економічними процесами залишається головною проблемою у вирішенні завдань розвитку країни Україна. Здійснена нами систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки може бути покладена в основу формування теоретико-методологічних інструментів оцінювання економічного ефекту від членства в СОТ. Співвідношення сприятливих та несприятливих факторів виявилось на користь несприятливих.

Систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки приводиться у **табл. 2.**

Таблиця 2.

Систематизація класифікаційних ознак сприятливих та несприятливих факторів для української економіки від наслідків "сотівської" участі за 2008-2009 роки

№ п.п.	Сприятливі фактори	Несприятливі фактори
1.	Україна теоретично наблизилася до створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом.	Членство України у СОТ не призвело до очікуваних позитивних наслідків
2.	Збільшилася географія експорту зерна.	Не відбулося суттєвого пом'якшення впливу кризових явищ на реальний сектор економіки.
3.	Кабмін не має повноважень обмежувати експорт (але чи стане це правилом для українського уряду...).	Інформаційне забезпечення громадськості щодо норм СОТ і взятих зобов'язань практично відсутнє, що рівносильне "секретизації" участі.
4.	Квота на імпорт цукру-сирцю має частково задовільнити попит у цукрі.	Україні доводиться лавірувати між митним союзом та СОТ – цьому сприяє і політика теперішньої влади.
5.	Позитивний сигнал для іноземних інвесторів (чи повірять, чи прийдуть?).	Прогноз про грошовий дощ від іноземних інвестицій не здійснюється. Обсяг інвестицій на душу населення в Україні дуже низький, вимірюється сотнями доларів, тоді, як, наприклад, у Країнах Європи – тисячами \$ США.
6.	Прогнози щодо захоплення ринку транснаціональними компаніями виявилися перебільшенням.	Загроза підняття мита Росією, Білорусією та Казахстаном.
7.	У 2010 році країну "врятувала" криза, яка суттєво охолодила попит на імпорт та зробила його не вигідним через знецінення гривні.	Заборона захищатися імпортом митом.
8.	Скасовані квоти на 6 груп металопродукції - основної статті українського експорту до країн ЄС.	Зниження експортного мита на брухт металу
9.	У 2008 році обсяг експорту української продукції АПК за 5 місяців зріс на 38%. Аграрний сектор став єдиним сектором української економіки, який мав позитивну	Вимога з 2010 року закуповувати молоко та м'ясо тільки у спеціалізованих фермерських господарствах (коли урядове сприяння їх діяльності

	динаміку протягом 2008-го і 4 місяців 2009 року. Україна прорвалася в країни-лідери з експорту певних позицій продовольчих товарів. У 2008/2009 маркетинговому році Україна посіла третє місце в світі за експортом грубих зернових (ячмінь, кукурудза, овес, сорго та інші). Україна зайняла шосте місце за обсягом міжнародної торгівлі пшеницею та пшеничною мукою. У 2008/2009 сезоні Україні належить 10,7% світового експорту зерна і 9,5% продаж пшениці та борошна з неї.	"недостатнє"). Заборона перестраховувати свої економіко-ринкові позиції у "несотівських" країнах. Заборона мати локальні назви інших країн. Більш жорсткі вимоги до якості українського зерна. Зниження експортного мита на насіння соняшника та шкіри худоби. Зниження середньоарифметичної ставки ввізного мита – з 13,84% до 11,16% у 2008 році. Необхідність дотримання встановлених правил торгівлі – інакше СОТ карає штрафними санкціями.
10.	Створені умови для проведення переговорів щодо укладення угод про вільну торгівлю зі Швейцарією, Норвегією, Ісландією, Ліхтенштейном, Сінгапуром, Туреччиною та Євросоюзом, планується підписати угоду про зону вільної торгівлі з ЄС, Канадою та іншими державами.	У 2008 році Україна мала найгірше торговельне сальдо – 18,5 мільярда \$ США.
11.	Країна завершила тривалий процес приєднання до СОТ у несприятливий період розвитку світового господарства, йдеться про негативний вплив світової фінансово-економічної кризи на економіку країн Світу, в тому числі України.	У 2009 році країна мала від'ємне торговельне сальдо у 2 мільярди \$ США.
12.	Додатне сальдо лише за товарними групами - рослинництво, олійна продукція, шкіряна сировина і чорна металургія.	Погіршили сальдо України: Китай, Японія, Німеччина і Польща.
13.	Не встановлено	Прогноз про вільну торгівлю для українських експортерів на вільних світових ринках не збувається.
14.	Не встановлено	
15.	Не встановлено	Від ризику вивезення усіх грошей Україну врятували іноземні інвестиції та кредити, які компенсували перетікання коштів за кордон.
16.	Не встановлено	У 2009 році суттєво знижено рівень державної підтримки сільськогосподарської галузі, практично вдвічі, по бюджетних програмах зовсім відсутнє фінансування.
17.	Не встановлено	Окреслилися дві основні проблеми: перша - удосконалення системи сертифікації продукції; друга - підтримка національного виробника.

Розглянемо головні фактори глобального середовища та чинників, які можуть визначати стратегію національної економіки (**табл. 3**), а також головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної

адаптації до глобального економічного середовища (табл. 4). Перелічені у табл. 2-3 фактори свідчать про те, що в Україні відбувається зростання без розвитку, яке не може бути визнаним ні сталим, ні перспективним для країни.

Таблиця 3.

Головні фактори глобального середовища та чинники визначення стратегії національної економіки України

№ п.п.	Фактори глобального середовища	Економічна сутність проблемних чинників
1.	Поглиблення нерівності між розвинутими країнами і рештою світу, переструктуризація світової економіки.	Зміцнення нових центрів сили; зміна інститутів світового економічного порядку; зростання дефіциту енергоресурсів та їхньої вартості; жорсткі умови міжнаціональної кооперації та конкуренції..
2.	Особливості технологічного розвитку.	Розвиток технологій, що формуються на стику різних предметних галузей; посилення дифузії сучасних високих технологій в середньо - та низькотехнологічні сектори виробничої сфери (суттєва зміна характеру виробничих процесів і властивостей готової продукції).
3.	Формування ноосферної глобальної економіки.	Зростання продуктивності у світі все більше спиратиметься на нагромадження не фізичного, а людського капіталу та підвищення вкладу в економічне зростання економіки знань.
4.	Послідовна транснаціоналізація економіки (створення транснаціональних корпорацій – ТНК).	Провідні виробництва інтегровані у технологічні ланцюжки ТНК, іноземний капітал відіграє домінуючу роль, здійснюючи великий вплив на політичні рішення, і формує модель залежного розвитку, в якій інноваційність розвитку в більшості складових залежить від ініціатив ТНК, а не політики національних урядів.
5.	Проблема впровадження виробничих інновацій на підприємствах усередині країни.	Немає економічних передумов щодо інвестування, господарські структури не мають достатньої економічної мотивації у вирішенні завдань технологічної та структурної модернізації виробництва, формування та освоєння нових товарних ринків. Низький інноваційно-технологічний рівень виробництва впливає навіть на таку, здавалося б, успішну галузь, як металургія, продукція якої лише частково покриває потреби внутрішнього ринку. Не вдається зупинити тенденцію старіння основних фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва та приховує у собі перманентну загрозу техногенних катастроф.
6.	Позиціонування України в геоekonomіці.	Необхідно змінити якісні параметри участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці. "Роза вітрів, як багатовекторний напрямок розвитку економіки".
7.	Перерозподіл економічних, фінансових, людських та інтелектуальних ресурсів.	Перерозподіл ресурсів носить несиметричний глобальний характер на користь Заходу, які в масовому порядку перетікали в США і Західну Європу. Водночас починає давати збої європейський проект – який насправді немає достатнього економічного підґрунтя, а базується на основі політизованого розширення ЄС.

8.	Ціннісні орієнтири і навіть моделі розвитку, що створило фундаментальний виклик для усіх.	На поверхню виходить такий напрям гострої конкуренції, як боротьба між двома моделями розвитку глобального капіталізму – ліберально-демократичним капіталізмом традиційного Заходу і авторитарним капіталізмом, флагманами якого завжди виступали азійські "тигри" і "дракони". Стрімкий прогрес країн Південно-Східної Азії, Південної Кореї вважали скоріше винятком, ніж правилом. Проте бурхливе зростання Китаю не дозволяє більше займатися есканізмом.
9.	Нерівномірність, диспропорційність економічного розвитку та деривативні фінансові операції.	Явище, яке зумовлює кризові потрясіння незалежно від об'єктивних циклів ділової активності. Ця диспропорційність не зводиться до відомої різниці у виробництві ВВП на 1 особу між багатими та бідними країнами. Вона викликана глобалізацією міжнародних фінансових потоків, їх спекулятивним обігом й призводить час від часу до фінансових криз в різних регіонах світу.
10.	Проблема залучення інвестицій (як зовнішніх, так, і, внутрішніх) у середині країни.	В Україні актуальним залишається перехід від негативно-факторної до позитивно-інвестиційної моделі, з наступним розширенням інноваційних факторів розвитку. Сумнівною залишається політика уряду, НБУ і банківських установ щодо активізації інвестиційної спроможності; відсутній ефективний механізм конвертації заощаджень в інвестиції.

Таблиця 4.

Головні стратегічні фактори розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища

№ п.п	Стратегічні фактори розвитку національної економіки	Економічна сутність проблемних чинників
1.	Реформування фінансів підприємств та організацій.	Попри ринкові перетворення, досі не розв'язаною фінансовою проблемою залишається формування капіталу фінансових корпорацій – найважливішої ланки фінансової системи економічного сектора.
2.	Валові заощадження.	В Україні, на відміну від західних держав, де помітна тенденція до зниження рівня національних заощаджень, валові заощадження становлять не менше 25% ВВП, чисті – 14–15% ВВП, що є великим, але ще немобілізованим ресурсом розвитку.
3.	Структурна політика.	Повинна виконувати активну функцію перебудови відтворювальних пропорцій в національній економіці, оптимізації співвідношення різних її секторів – споживчого, інноваційного, енергосировинного та інфраструктурного. У світовому господарстві сталими тенденціями є збільшення часток споживчого сектора, інвестиційно-інноваційного, а також відносно скорочення енергосировинного та інфраструктурного секторів.
4.	Прогнозування соціально-економічного розвитку.	Має трансформуватися із загальних макромоделей балансового економетричного гатунку - до моделей, побудованих на основі міжгалузевого балансу, системи

		національних рахунків і моделей окремих секторів економіки.
5.	Надмірні внутрішні коливання дохідності.	Від мінусової у видобуванні вугілля та торфу - до завищеної у торгівлі, вантажному транспорті. Внаслідок різних причин пільгові умови мають такі види економічної діяльності, як видобування вуглеводів, нафтоперероблення, пошта і зв'язок, фінансове посередництво тощо.
6.	Цінові та податкові перекося в енергоспоживанні.	Відтворюють енергосировинну структуру економіки за рахунок стримування обробної промисловості, як двигуна технологічного прогресу.
7.	Низькоприбутковими залишаються діяльність у сфері інформатизації, наукові дослідження та розробки, освіта, охорона здоров'я.	У світовій практиці економічно розвинутих країн ці види господарської діяльності формують визначальні засади національної конкурентоспроможності, провідну роль особистісного фактору. Все це свідчить про спотворення макроекономічної відтворювальної структури, необхідність реформи усєї системи державного регулювання економікою.
8.	Фондоозброєність праці та завдання технологічної модернізації.	Критичним фактором реалізації економічної стратегії, що ґрунтується на моделі випереджаючого розвитку, є стан основних фондів, ступінь зношеності яких становить 50%, у тому числі в промисловості - 58%. Середній вік фондів матеріального виробництва дорівнює 21,7 року, потреби у їх реновації задовольняються лише на 37,3%.
9.	Усунення економічних і адміністративних бар'єрів економічного росту.	В Україні лише 55% усіх товарів і послуг виробляється суб'єктами господарювання, що діють за умов конкуренції. Конкурентне середовище сформовано, зокрема, у торгівлі, на багатьох ринках агропромислового комплексу, легкої, харчової промисловості, машинобудування, будівництва, автомобільного транспорту, у фінансовій діяльності тощо. Існуючі перешкоди на шляху розвитку конкурентних відносин – один з найважливіших чинників, що обумовлює низький рівень ефективності української економіки, перешкоджає її інноваційній переорієнтації.
10.	"Економічна політика державної підтримки" української промисловості набуває винятково важливого значення й надзвичайної актуальності.	Відповідальні держави не можуть покладатися і не покладаються на автоматичну дію законів ринку. Сьогодні поза зв'язком з національною державою не може бути розглянута і задовільно вирішена жодна проблема конкурентних переваг вітчизняного виробництва.
11.	Низька частка малих і середніх підприємств.	Їх низький реальний внесок у економіку країни (частка у ВВП та зайнятості). Структурні зміни, що повинні привести до скорочення частки монопольного сектора, мають бути забезпечені насамперед за рахунок вступу на ці ринки нових суб'єктів господарювання, що передбачає, у свою чергу, створення та підтримання сприятливого інвестиційного клімату, усунення та недопущення перешкод вступу на товарні ринки.
12.	Сировинна спрямованість національної економіки.	За підсумками I півріччя 2007 р. частка сировинної продукції в обсязі реалізованої продукції добувної та переробної промисловості склала 68,5%, а інвестиційної – лише 14%; за таких умов економічний прогрес ніколи не зможе перетворитися на економічне зростання.

Розглянемо категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі (табл. 5).

Таблиця 5.

Категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі

№ п.п.	Назва ключових стратегічних завдань	Економічна сутність ключових стратегічних завдань
1.	Докорінне удосконалення інституційної системи країни.	Створення чітких і зрозумілих "правил гри" для всіх учасників соціально-економічного життя є загальною базою для досягнення цілей соціально-економічного розвитку. Організація ефективного і системного функціонування фінансового, земельного, промислового, продовольчого (позбутися нарешті торгівлі продуктами харчування "з-землі") ринків. При цьому державі необхідно використовувати виключно тонкі механізми налаштування економічних процесів, що потребують обережного втручання у тканину економічного життя, оскільки за останній час з'явилися певні тенденції до збільшення адміністративного потенціалу влади.
2.	Скорочення існуючого розриву між Україною та найбільш розвиненими країнами світу.	Входження до групи країн, де домінує інноваційний шлях розвитку, з поєднанням багатовекторного напрямку розвитку економіки.
3.	Реформування системи правозахисту: судова і правоохоронна системи.	Подальший економічний розвиток значною мірою буде визначатися станом інститутів державної влади, та судової влади – яка колись має ставати незалежною. Стале функціонування економіки неможливе без ефективного державного апарату, справедливого незалежного суду, достойної правоохоронної системи.
4.	Виробити адміністративно-економічні інструменти економічного зростання.	Зростання високими темпами, забезпечення росту ВВП. Прогресивні структурні зрушення: диверсифікація й підвищення конкурентоспроможності країни. Високі темпи і в середньостроковій, і довгостроковій перспективі. Зближення за рівнем економічного розвитку з найбільш розвиненими країнами (тобто темп зростання є більш високим, ніж середньосвітовий або ніж темп зростання у найбільш розвинених країнах). Сталий розвиток країни.
5.	Реформування якості людського потенціалу та життєдіяльності людини.	Головні конкурентні переваги сучасної високорозвиненої країни забезпечуються високою якістю людського потенціалу й тими факторами, які безпосередньо пов'язані з життєдіяльністю людини: освіта, наука, охорона здоров'я, продовольча безпека, екологічна безпека продовольства і довкілля.
6.	Стабілізація макроекономічної системи.	Грошова і фінансова стабілізація є центральним місцем і найважливішим фактором формування ефективного ринкового середовища та сприятливого інвестиційного клімату. Недопущення наступного етапу девальвації (знецінення) гривні відносно доларової прив'язки й пошук резервів ревальвації (подорожчання), а також фінансово-економічних можливостей відновлення попереднього курсового співвідношення – ключові стратегічні орієнтири

		макроекономічної стабільності. Створення і функціонування фінансових інституцій земельної іпотеки для іпотечного кредитування аграрного та інших секторів економіки під заставу землі.
7.	Прискорення економічного та соціального розвитку України.	Здійснення прогресивного характеру структурних перетворень в економіці, поглиблення її зовнішньої інтегрованості та значного поліпшення діяльності ринкових інститутів, оскільки за протилежних умов Україна буде все більше і більше відноситися до числа країн з повністю залежним розвитком, в якій рівень соціальних протиріч буде нагромаджуватися. Мова має йти про створення умов для ефективного і динамічного економічного зростання, що базується на інвестиціях та інноваціях, які забезпечать структурно-технологічну модернізацію вітчизняної економіки та стабільне підвищення добробуту громадян України.

Розглянемо основні доступні в Україні економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі.

ІНСТРУМЕНТ 1. ВНУТРІШНЄ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ. Для забезпечення зростання і розвитку української економіки, її спокою, сталості та перспективи необхідно створити внутрішнє політико-економічне середовище: по-перше, для ефективного регулювання факторів глобального середовища та усунення проблемних чинників, які можуть визначати стратегію національної економіки; по-друге, для ефективного регулювання стратегічних факторів розвитку національної економіки України з урахуванням їх ефективної адаптації до глобального економічного середовища.

ІНСТРУМЕНТ 2. ПРІОРИТЕТНІ ВІДНОСИНИ. Враховуючи перераховані основні характеристики розвитку світової економіки, зовнішньоекономічні стратегії України мають орієнтуватися на пріоритетний розвиток економічних відносин, з найбільш динамічними країнами та регіонами світу – насамперед потенційними лідерами світової економіки

ІНСТРУМЕНТ 3. СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ФАКТОРУ. Перехід від міжнародної спеціалізації на низько технологічних товарах і послугах, які втілюють в собі незначну додану вартість, до спеціалізації на середньо - та високотехнологічних видах виробництва. Об'єктами міжнародної спеціалізації могли би стати насамперед галузі ракетно-космічної техніки, енергомашинобудування, нових матеріалів із заданими властивостями, мікроелектроніки, комп'ютерних та інженерних послуг, біотехнологій, нових методів отримання енергії та виробництво енергозберігаючого обладнання, впровадження технологій екологічного менеджменту та охорони довкілля.

ІНСТРУМЕНТ 4. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ІМПОРТНО-ЕКСПОРТНОЇ СТРУКТУРИ. Реструктуризація імпорту-експорту за рахунок його концентрації на товарах і послугах, які втілюють передові світові технології – із відповідним відносним зменшенням імпорту стандартизованих видів товарів і послуг, які Україна здатна самостійно виробляти на належному рівні ефективності – за рахунок їх прогресуючого заміщення конкурентоспроможними українськими

товарами та послугами, які виробляються самостійно або в кооперації з провідними світовими виробниками.

ІНСТРУМЕНТ 5. БАЛАНС ТА СУВЕРЕННІСТЬ ІНТЕРЕСІВ У ТНК.

Розвиток двосторонньої транснаціоналізації виробництва – замість нинішньої тенденції до одностороннього підпорядкування окремих галузей української економіки закордонним ТНК, впровадження механізмів захисту національної економіки від негативних впливів їх політики, пріоритетність формуванню власних ТНК.

ІНСТРУМЕНТ 6. РЕГУЛЮВАННЯ І СТИМУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ. Перехід до цивілізованої системи регулювання міжнародних міграційних потоків, насамперед стосовно відтоку української кваліфікованої робочої сили та високоосвічених фахівців за кордон, включаючи систему відшкодування витрат держави на підготовку фахівців, що виїжджають на роботу за кордон.

ІНСТРУМЕНТ 7. КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ. Прийняти довгострокову концепцію структурної перебудови національної економіки та цілеспрямовано формувати інвестиційний клімат, у рамках якого був би економічно доцільний перетік капіталу у більш перспективні і стратегічно вигідні види економічної діяльності. Інвестиційний механізм, зокрема, повинен передбачати комплекс державних заходів, у т.ч. здійснюваних через спеціально уповноважені державні організації або діючі за дорученням держави недержавні структури (недержавні агентства розвитку бізнесу; інститути фінансування пріоритетних економічних заходів; інституції страхування економічних операцій тощо).

ІНСТРУМЕНТ 8. КОНЦЕПЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БАНКІВСЬКИЙ КЛІМАТ. Ефективна грошова політика НБУ; створення і функціонування фінансових інституцій земельної іпотеки; прогресуюче зниження реальних процентних ставок по кредитах для сфер внутрішнього бізнесу й зовнішньоекономічної діяльності, з метою: **по-перше**, забезпечення довіри до гривні, збільшення кошика валют прив'язки гривні; **по-друге**, іпотечне кредитування аграрного та інших секторів економіки під заставу землі; **по-третє**, більш ефективної концентрації фінансових коштів для здійснення кредитування закордонних споживачів української продукції; **по-четверте**, створення сучасної системи страхування кредитів і зовнішньоекономічних ризиків для експорту капіталомістких товарів; **по-п'яте**, економічні, в т.ч. податкові стимули, податкове кредитування імпорту інвестиційного устаткування для створення технологічно досконалих виробництв; **по-шосте**, тимчасове підвищення тарифного захисту освоєння нових, технологічноємних виробництв; **по-сьоме**, надання державою безкоштовних техніко-економічних консультацій та інформаційного забезпечення розгортання експортоорієнтованих високотехнологічних виробництв, освоєння нових зовнішньоекономічних ринків.

Основні узагальнення і висновки. Зовнішньоекономічна складова регулювання відтворення економіко-екологічного потенціалу країни буде позитивною для національної економіки за таких умов: 1) досягатиметься переважання експорту над імпортом (тобто чистий експорт буде додатнім); 2) зростатиме частка доходів від зовнішньоекономічної діяльності у сукупних

витратах суспільної економіки; 3) процеси, пов'язані з регулюванням експортно-імпорتنих відносин (участь суб'єктів економіки у зовнішньоекономічній діяльності; формування податкового кодексу; встановлення митних процедур; облік витрат експорту та імпорту і т.д.) будуть контролюватися двохсторонньо: а) з одного боку, урядовими структурами та інституціями; б) з другого боку, громадськістю, уособленням якої у розвинених демократіях є "підприємницький комітет", "податковий комітет", "податковий суд" або інші форми громадянських інституцій; 4) крім традиційних орієнтирів, Україна може вийти за існуючі межі своїх виробничих можливостей, в разі нарощування кількості і вдосконалення якості сировинного, економічного, екологічного та соціального потенціалу. Від того, чи стане ефективною українська зовнішньоекономічна діяльність, залежатиме, чи буде більше коштів надходити до бюджету, чи буде більше коштів у покупців і продавців, чи буде стимулюватися розвиток української економіки і чи будуть формуватися соціально-ринкові і демократичні суспільні фактори людського розвитку.

Теоретико-методологічними інструментами оцінювання економічного ефекту від членства в СОТ можуть бути: по-перше, емпіричний аналіз економіко-статистичних показників, як оцінка зовнішньоекономічного досвіду; по-друге, дослідження впливу участі України у СОТ на приріст ВВП та темпів припливу іноземних інвестицій; а по-третє, розробка економіко-математичних моделей: 1) математичне моделювання соціально-економічної системи; 2) моделювання процесів суспільного відтворення; 3) моделювання процесів економічного зростання; 4) моделювання процесів ефективного використання виробничого потенціалу; 5) моделювання та оптимізація ризику в економіці; 6) формування інтегрованих інформаційних баз даних за результатами статистичних спостережень тощо.

Нами визначено національні пріоритети: 1) приведено категоріальний перелік ключових стратегічних завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі; 2) сформульовано економічні інструменти виконання завдань розвитку національної економіки в глобальному середовищі. Вибудовування економічної стратегії розвитку національної економіки повинно базуватися на таких принципових положеннях: 1) формування науково-обґрунтованих стратегічних орієнтирів розвитку, з урахуванням досвіду розвинутих країн, є об'єктивною умовою; 2) розвиток української економіки має спиратися на специфіку і спеціалізацію національного народного господарства; 3) в уряді України потрібні лідери, які б сповідували лідерську політику; 4) стратегія економічного розвитку має бути розроблена з урахуванням економічних інтересів усіх соціальних груп даного суспільства.

Формула економічної успішності при формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки звучить так: "сильнорозвинута національна економіка, це сильнокерована країна". "Сильнокерована країна" – це співпраця з опонентами та опозицією, вільний розвиток підприємницької ініціативи, вирішення соціальних програм, обмеження монополістичної економіки і сприяння конкурентній економіці. Українському уряду слід змінити мотивацію "політикування" на мотивацію економічного розвитку, широко задіюючи при цьому інтелект і прогресивні політичні зміни.

Література

1. *Интернетресурс*: [http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240\(242,258,260-264,268-269,270-273\).html](http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240(242,258,260-264,268-269,270-273).html).
2. *Интернетресурс*: <http://www.uf.org.ua/news/550/>.
3. Пунько Б.М. Міжнародний інститут суспільства і економіки довкілля: всеукраїнська наук. конф. "Освіта як фактор національної безпеки" / Б.М. Пунько // Академія муніципального управління, 20 грудня 2002 р. – К., 2002. – С. 45–55.
4. Пунько Б.М. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в глобальному середовищі // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. / Б.М. Пунько. – К.: НАУ, 2011. – С. 47-55.

Summary

It is Formulated organizationally instituciyniy mechanism and it is schematically interpreted objective-factor algorithm of lining up economic strategy of the Ukrainian government in relation to implementation of tasks development of national economy. Generalized and the present is systematized scientifically "programmatic creation" on lifted issue: the main factors of global environment and factors which can determine strategy of national economy of Ukraine are formulated; the main strategic factors of development of national economy of Ukraine are selected taking into account their effective adaptation to the global economic environment. On this basis the category list of key strategic tasks development of national economy is resulted in a global environment.

Organizationally instituciyniy mechanism, objective-factor algorithm, economic strategy of the Ukrainian government, main strategic factors and task development, national economy.

Рецензент - д.ф.-м.н., проф. Філевич П.В.